

DIANE DI PRIMA

Otsemearen haginkada

 JULEN AZPITARTE

"Emakumeak egon ziren, han zeuden, nik ezagutu nituen, baina haien familiek eroetxeetan giltzaperatzen zituzten, elektroshock-ak ezartzen zizkieten. 50eko hamarkadan, gizona bazinen, errebelde izan zintezkeen, baina emakumea bazinen zure familiak giltzapetzen zintuen. Izan ziren kasu batzuk, eta nik ezagutu nituen. Egunen batean norbaitek haietaz idatziko du".

Gregory Corso, beat idazlea

1994. urtean

Jakina, Allen Ginsbergen uluetatik, Jack Kerouacen errepideetatik eta William S. Burroughsen jonki eta maritxuez harago, makina bat emakume idazlek parte hartu zuten 50eko hamarkadan AEBetan loratutako *beat* belaunaldian edo *beat* literatur mugimenduan. Halere, ez zuten gizonezko kideen lanen halako ikusgarritasunik lortu.

Emakume ezezagun horien lagin handi bat gaztelaniara eta frantsesera ekarri zuten Palma Mallorcako Annalisa Marí Pegrum itzultzaileak *Beat Attitude* (Beat Jarrera) liburuan, zeina *Beat belaunaldiko emakume poeten antologia* azpigitu-luarekin plazaratu zen 2018an –Goizalde Landabaso kazetari eta idazleak antologia horretan bildutako artisten biografiak eta zenbait olerki bildu zituen *Pop Pilulak* fanzinearen 6. zenbakian, www.booktegi.eus plataforman eskura daitekeena–.

Denise Levertov, Elise Cowen, Joane Kyger, Hettie Jones edo Ruth Weiss dira liburu horretan jasotako emakumezko *beat* idazleak. Horietatik, baina, Diane di Prima nabarmentzen da. Poeta, prosa idazlea, artista eta irakaslea, 2020ko urrian zendu zen 86 urte zituela Kaliforniako San Frantzisko hiriko ospitale batean. Di Prima sortzaile polifazetikoa zen, hainbat esparru menderatzen baitzituen, hala nola, alkimia, magia, hinduismoa, gnostizismoa, tantra, filosofia esoterikoak eta budismoa. Aitzindaria izan zen emakumeei lotutako askotariko gaien buruz idazten, tartean, hilekoa, abortua eta bisexualitatea.

Heriotza iritsi zitzaion arte, Annalisa Marí Pegrum itzultzailearekin aritu zen bere antologia poetikoa lantzen, eta horren emaitza da *Quita tu cuello degollado de mi cuchillo* (Kendu ezazu zure lepo moztua nire labanatik). Ingelesez eta gaztelaniaz ondutako bilduma elebidun horretan *Brass furnace going out: Song, after an abortion* (Itzaltzen ari den letoizko berogailua: Abestia, abortu baten ondotik) biltzen da. Abortatzea legez kanpoko jarduna zenean idatzi zuen di Primak, 1960an, eta autorearen baime-nik gabe argitaratu zen 1975ean. AEBetako eskuinak borondatezko abortuaren aurkako kanpainetan erabili zuen. Hori dela eta, autoreari mesfidantza handia eragin zion, eta, ondorioz, ez zuen baime-nik ematen argitaratzeko, emakume idazleen literaturan espezializatutako

Torremozas argitaratzaileak antologia elebiduna plazaratu duen arte.

Antologia horretaz gainera, Las Afueras argitaletxeak *Memoirs of a Beatnik* (Beatnik baten oroitzapenak) berrargitaratu du gaztelaniaz. Seguruenik bere obrarik ezagunena da AEBetatik kanpo. Prosaz idatzia, 1969an plazaratutako eta enkarguz egindako biografia faltsua da. New Yorkeko Manhattan auzoko *beat* mugimenduaren hastapenak kontatzen dituen "pulp nobela pornografikoa" da, garaiko giro libertinoan editoreek eskatzen zuten sexu uholde nahiari erantzuten diona: "Sexu gehiago". Di Primak bere komunako kideen sabelak jakiz eta birikiak kez betetzeko idatzi zuen Kalifornian.

ATZERANTZ HEGALDATZEN

50eko hamarkadan, di Prima New York hiriko Lower East Side auzoan bizi izan zen, eta hiriko kaleak zapaldu eta berehala, bizitza bohemiokoan murgildu zen. Aberastasun materialetatik urrundu zen, eta musikari, aktore, dantzari eta pintoreak ezagutzen xahutu zuen bere denbora. Esaterako, 1955. urtean Ezra Pound poeta eta idazlearekin gutunak trukatzeko hasi zen, eta ospitale psikiatrikoan igaro zituen hamabi urteetan ere sarri bisitatu zuen. Horrekin batera, jazz musika asko entzun eta barneratu zuen, bere idazkerari jazzaren lengoia txertatzeko asmoz. "Jazza guretzat momentuko arterik garrantzitsuenaren" dio *Memoirs*

of a Beatnik liburuan, jarraian Bird-en (Charlie Parker) dohainak goraiatzeko: “Gure ordezkari nagusiak saxoarekin eta tronpetarekin hitz egiten zuen”.

Saso horretan Allen Ginsberg poetaren *Ulua* irakurri zuen estreinakoz. Identifikazioa berehalakoa izan zen, Di Prima antzeko estiloaren atzetik baitzebil: kaleko hizkera erabiltzen zuen poesia, modernoa, *hipster*-a, eta *cool* jarrerarekin sortua.

Jarrera horrekin idatzitako obretan norberaren emozioak eta epaiak baztertzen ziren; beraz, eginkizun domestikoek edo haurren hazkuntzak ez zuten lekurik. Hartara, gizonak errazago iristen ziren *cool*-tasunera. Horren harira, oso entzutetsua da Jack Kerouac-ek parranda toxiko batean di Primari bota zizkionak festatik joan zenean umezaina ordezkatzeko: “Di Prima, ez zara sekula idazlea izango, zure umezaina ahaztea lortzen ez baduzu”.

Horiek horrela, Di Primaren garai horretako obrak *beat* giroan sortutakoak dira, eta *This Kind of Bird Flies Backward* da ospetsuena: 1958an argitaratu zen, baina 1953tik aurrera idatzitako poemak biltzen ditu. Berbeta kaletarraz gainera, bere estilo poetikoan bestelako elementuak nabarmendu ziren, puntuaziorik eza, interjekzioak eta berba berriak sortzeko laburdurak eta hitzen elkartzea, kasu.

1960an, *beat* mugimenduari eta afroamerikarren eskubideei lotutako LeRoi Jones (Amiri Baraka) idazlearekin maitemindu zen, bai eta haurdun geratu ere birritan. Lehenengo haurra galdu egin zuen, Jonesen presiopean, baina bigarrenaz erditu zen, Dominique. Di Primak urte horretan idatzi zuen *Brass furnace going out: Song, after an abortion* olerki luzea. Annalisa Marí Pegrum itzultzaile eta adituaren arabera, “abortatu berri duen umearen bizitzarekiko aienea da, baina baita bizitzako aukera galduekikoa ere”. Erruduntasuna, frustrazioa, tristura, beldurra, haserrea eta onarpena ageri dira.

“flasko batean sartu nahi zaitut zure aitari bidaltzeko / ohar luze saminarekin. Nahi dut jakin dezala / ez dizuedala barkatu, ez zuri ez berari ez zarelako jai”

Idazle ez ezik, di Prima editore ere aritu zen *The Floating Bear* aldizkarian, LeRoi Jonesekin batera: poeta esperimentalen eta gazteen lanak biltzen zituen, eta 1961tik 1971ra iraun zuen. Argitalpena ez zegoen salgai, FBIren jazarpena saihesteko: halere, di Prima eta

GLORIA GRAHAM

Jones espetxeratuak izan ziren 1961an “lizunkeria” leporatuta, agerkarian publikatutako William S. Burroughsen idatzi batzuk tarteko.

EGUZKI IRAULTZAILEA

1968an Kaliforniako San Frantzisko hirian finkatu zen, bertako kontrakulturaren murgiltzeko asmoz. Idazlearen hitzetan, “poetak, Diggers-ak, Pantera Beltzak, Zen ikasleak, aitzindariak eta iraultzaileak, hiri honetan 1968an puri-purian zegoen esperimentu basati eta itxaropentsuan”. Di Primak, hain justu, Diggers mugimenduan parte hartu zuen, kale antzerkiko aktibistaz eta aktorez osatutako ekintza komunitarioko talde erradikalean, zeinak Haight-Ashbury auzoan jarduten zuen.

Giro aldarrikatzaile eta eraldatzaile horren itzalpean, *Revolutionary Letters* (Gutun iraultzaileak) poemak plazaratu zituen 1971n, Lawrence Farlinghettiren City Lights City Poets argitaletxearen bidez: bat-bateko testuak dira, kalean irakurtzeko sortuak, teatro kaletararen erara.

Urtebete geroago, Grant Fischer poetarekin ezkondu zen; urtebete lehenago, bere bosgarren haurra izan zuen harekin. Orduan amaitu zuen *Loba* (Otsemea) liburu epikoa. Hamarkadak eman zituen obra hori zuzentzen, osatzen eta zabaltzen, idatzi jarraitu baten antzera. Feministateari buruzko errepresentazioa

jorratzen du, hala literaturan nola erlijioan, eta izenburua AEBetako natiboen-gandik hartu zuen, emakumea jainkosa otseme gisa irudikatzen helburuarekin.

“Eta Otsemea ehizatuko duzue? / Inozook, zer erabiliko duzue, / lantza, arpoia edo gezia, pistola/ edo boomeranga? / Harrapatu dezakezuela uste duzue, / maitasunaren sareetan? / Hark zamalkatzen du / ilgora baltsa baten lege / zeruaren korrante ekaiztsuan / Harentzat arrantzatuko duzue? Espero duzue / haren berokiarekin berotzea / datorren neguan?”

Hartara, giro kontrakultural horren irakinaldian, di Primak *beat* estiloa abandonatu zuen neurri handi batean, bai eta etiketa hori gainditu ere, ibilbide luzeegia eta oparoegia egin baitzuen *beat* zigilura mugatzeko –gogoratu hainbat diziplina menderatzen zituela, alkimiatik hindusimora-. 2014an plazaratu zuen bere azken poesia bilduma, *The Poetry Deal* (Akordio Poetikoa); bertan, hain zuzen, *Keep the Beat* (Mantendu *beat*-a) olerkia jaso zuen, *beat*-a gizonetzko idazleen klub bat edo literatur joera bat baino, gogo-aldarte bat dela aldarrikatzen:

*“ez da 'Belaunaldi' bat
Uler ezazu-*

aldarte bat da” ●